

УДК 504.53.062

Кодаченко Л.В., студентка кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища НТУ «Дніпровська політехніка»
Ковров О.С., д.т.н., професор кафедри екології та технологій захисту навколишнього середовища НТУ «Дніпровська політехніка»

ФІТОРЕКУЛЬТИВАЦІЯ ДЕГРАДОВАНИХ ЗЕМЕЛЬ ГІРНИЧОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ КОМПОЗИТНИМИ БІОГУМУСОВИМИ БРИКЕТАМИ

Рекультивация земель – це здійснення різноманітних робіт, метою яких є не тільки часткове перетворення природних територіальних комплексів, порушених промисловістю, але й створення на їх місці ще більш продуктивних і раціонально організованих елементів культурних антропогенних ландшафтів, тобто в кінцевому рахунку оптимізація техногенних ландшафтів, поліпшення умов навколишнього природного середовища [1]. Одним із напрямів біологічної рекультивации є використання продукту життєдіяльності червоних каліфорнійських хробаків, а саме біогумусу.

Вермикультивування є одним з перспективних способів отримання біомаси, а також утилізації різноманітних органічних відходів. Хробаків можна вирощувати просто неба і в закритих приміщеннях. Усі розрахунки, пов'язані вермикультивуванням виконуються з розрахунку на одне ложе. Ложе – це одиниця виміру, якою користувалися американські дослідники, ділянка площею 2 м². Щільність заселення одного ложа може коливатись від 30 до 100 тис. хробаків (дорослих, молодих і коконів з яйцями). На 1 ложе потрібно 10–12 центнерів органічних відходів на рік. Одне ложе дає щорічно 4–6 ц біогумусу і близько 30–100 кг біомаси хробаків В умовах вермикультивування просто неба триває з квітня по жовтень. В закритих приміщеннях хробаків можна культивувати цілорічно з влаштуванням лож на бетонній підлозі або на стелажах ящиках, які розміщуються ярусами

Використання біомаси хробаків. При переробці хробаками 1 т сухого гною отримується до 600 кг біогумусу з вмістом 25–40% гумусових речовин. Останні 400 кг органічних поживних речовин трансформуються в 100 кг біомаси живих хробаків.

Біомаса хробаків містить 17–23% сухої речовини і в сухій речовині: протеїну 60–80%, вуглеводів – 17, ліпідів – 6–9, мінеральних солей – 15, азотистих екстрактивних речовин – 7–16%, багато ферментів, вітамінів, мікроелементів, що дозволяє використовувати її як джерело повноцінного білка для збалансування раціонів сільськогосподарських тварин та у харчуванні людей.

Використання біогумусу. У біогумусі акумульована велика кількість макро- і мікроелементів, є ростові речовини, вітаміни, антибіотики, амінокислоти і корисна мікрофлора. Він гідрофільний, має високу водостійкість, вологоємність, механічну міцність, відсутнє насіння бур'янів. Біогумус може утримувати до 70% води і в 15–20 разів ефективніший за будь-яке органічне добриво.

Переваги біогумусу над іншими видами добрив:

- Біогумус – 100% органічне та екологічно чисте добриво;
- Біогумус стимулює природну діяльність корисних мікроорганізмів, ферментів і природних регуляторів росту рослини.
- Дозволяє відновити родючість деградованих земель.

Лабораторні дослідження. В лабораторії кафедри екології та ТЗНС були проведені експерименти стосовно потенціалу використання продуктів вермикультивування для фітореMediaції деградованих земель. Основна ідея дослідження полягала у визначенні оптимального складу композитних біогумусових брикетів для фітореMediaції деградованих земель гірничопромислових підприємств. Комплексні трьохкомпонентні суміші складались з наступних інгредієнтів (таблиця): жовто-бурий суглинок, біогумус

(продукт вермикюльтивування) і насіння дикорослих злаків, зокрема вівсюга пустого (*Avenafatua*), та стоколоса безостого (*Brōmusinērmis*).

Таблиця – Склад трьохкомпонентних сумішей

Зразки	Інгредієнти, г		
	Біогумус	Суглинок	Насіння
1	10	100	2
2	20	80	2
3	40	60	2
4	60	40	2
5	80	20	2
6	100	10	2

В результаті виконаних досліджень визначено найбільш доцільні співвідношення компонентів трьохкомпонентної суміші для виготовлення брикетів для використання в технологіях рекультиватії деградованих земель. Так, у зразках 3 і 4 насіння проросло активніше, ніж в інших зразках, а це свідчить про те, що співвідношення компонентів (40:60 і 60:40) є найбільш доцільним для виготовлення композитних сумішей та брикетів для цільової фіторекультиватії порушених земель (рисунок).

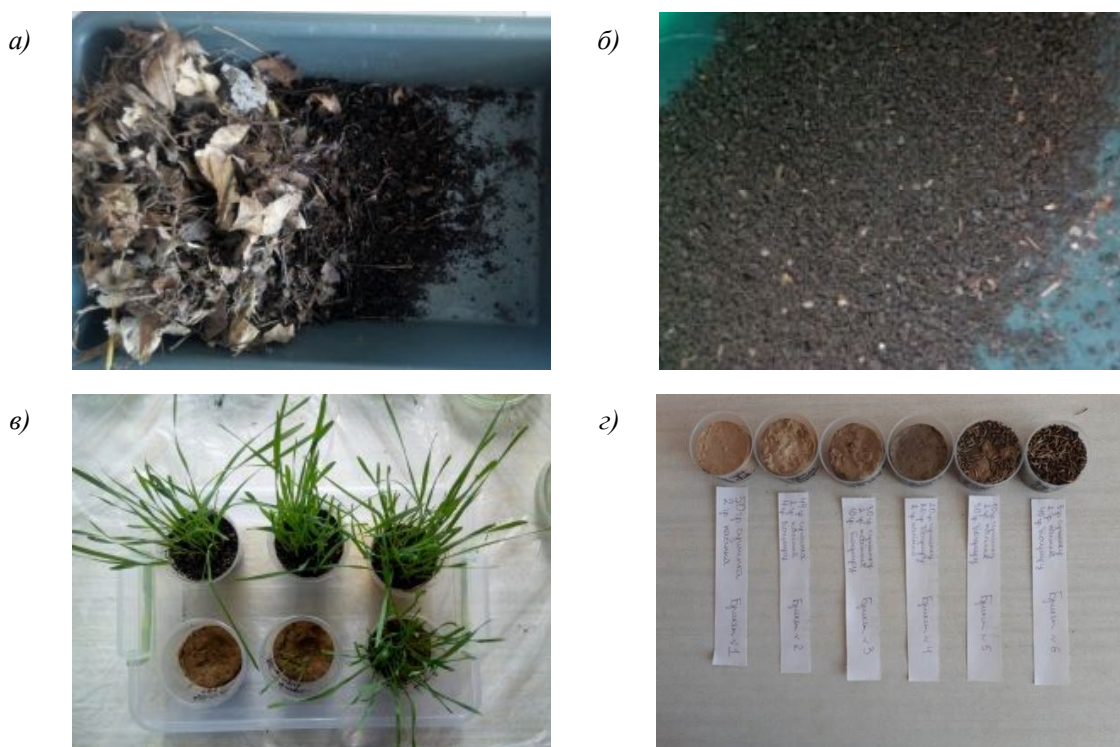

Рисунок. Результати дослідження: а) ємність для культивування хробаків з субстратом опалого листа; б) біогумус – продукт вермикюльтивування; в) вегетаційний тест на трьохкомпонентних субстратах з біогумусом; г) композитні брикети з біогумусом

Висновок. Виконані лабораторні дослідження свідчать про перспективність використання біогумусу вермикюльтивування у вигляді композитних брикетів в практиці фіторекультиватії порушених земель.